

Klassieke teksten ¹

Eric KETELAAR is hoogleraar archiefwetenschap
aan de Universiteit van Amsterdam
ketelaar@uva.nl

Het S@P-bestuur (Stichting Archiefpublicaties) vult een volledig jaarboek met twintig klassieke teksten voor archivariissen. Die zijn gekozen uit de 'canon' van de archivalische literatuur. Een voorproefje.

Achtergrond

Vijf van de zes tot nu toe verschenen S@P-jaarboeken bevatten, naast de artikelen geschreven voor het jaarboek, ook herdrukken van Engelse klassieke teksten. Het jaarboek *Paradigma* (1999) zette de trend in met artikelen van Terry Cook, Adrian Cunningham, Sue McKemish, Eric Ketelaar en Jan van den Broek. In de volgende jaarboeken werden nog negen andere 'classics' herdrukt. Het S@P-bestuur kwam op het idee om nu eens een héél jaarboek met klassieke teksten te vullen en vroeg Gustaaf Janssens (archivaris bij het Koninklijk Paleis te Brussel, docent archivalie aan de KU Leuven en aan de Vrije Universiteit Brussel), Charles Jeurgens (stadsarchivaris van Dordrecht en hoogleraar archivalie in Leiden) en Eric Ketelaar (hoogleraar archiefwetenschap in Amsterdam) dit idee uit te werken. Zij worden bijgestaan door Yvonne Bos-Rops (Nationaal Archief) en de redactiesecretaris, Diane Scholler (VHIC).

de archivalische literatuur die iedere archivaris in de 21ste eeuw op enig moment zich eigen zou moeten maken. Uit die lijst kozen we vervolgens een kleine twintig artikelen die we een herdruk in een S@P-jaarboek waard achten (*zie kader*). Dat is niet noodzakelijkerwijs de 'top twintig', want er zijn daarnaast klassieke teksten in onze lijst die gemakkelijk vindbaar zijn zoals bijdragen in de S@P-jaarboeken, in het Nederlandse *Archievenblad*, in *Archiefbeheer in de praktijk*, in *Archivaria* (dat op het internet beschikbaar is)... Boeken staan ook in de lijst, maar die kunnen niet gemakkelijk in een jaarboek herdrukt worden; ze staan dus niet in het hierbij afgedrukte kader. Dan zijn er archiefwetenschappelijke oraties en afscheidscolleges die de S@P elders in een samenvattende publicatie wil herdrukken. Ten slotte laten we, om de verzameling van klassieke teksten enigszins binnen de perken te houden, de hulpwetenschappen chronologie, paleografie, oorkondeleer en zegelkunde erbuiten, evenals literatuur over conservering en restauratie.

De complete lijst komt in het *S@P-jaarboek*, verdeeld over 12 rubrieken, die elk worden ingeleid door een bibliografisch essay van een van de redacteurs. Om u een indruk te geven geeft dit artikel een keuze uit de 250 titels.

We hebben besloten de opdracht in twee richtingen uit te voeren. We zijn begonnen met een lijst te maken van ongeveer 250 titels van boeken en artikelen die volgens ons samen de standaardbibliotheek van een archivaris in Nederland en Vlaanderen vormen: een soort canon van

Een greep uit de twaalf rubrieken

1. Algemeen

In de bibliotheek van de archivaris staan, zo stellen we voor, in de eerste plaats enkele klassieke handboeken en bundels: Brenneke-Leesch, *Archivkunde*; Schellenberg, *Modern archives*; Meisner, *Archivalienkunde*; De Keyser, *In de zon*

1. In iets gewijzigde vorm ook verschenen in het *Archievenblad*.

én in de schaduw. Gemeentearchieven in het Vlaamse erfgoedbeleid; Horsman, *Archiveren*. En natuurlijk alle S@P-jaarboeken, naast de Noord-Amerikaanse bundels *Canadian Archival Studies and the Rediscovery of Provenance* en *American Archival Studies*, waarin verscheidene voor Nederland en Vlaanderen klassieke teksten zijn opgenomen. Maar ook *Het land van herkomst: een reader van artikelen rond het herkomst-*

beginsel (1983), de Macerata bundel *Archival science on the threshold of the year 2000* (1992) en de bundels opstellen van David Bearman, Eric Ketelaar en Hugh Taylor en de *libri amicorum* voor Juul Verhelst en Herman Coppens. De vijf (losbladige) delen *Archiefbeheer in de praktijk* ontbreken niet in de bibliotheek van de archivaris. En dan zijn er de Zuid-Afrikaanse en Australische bundels *Refiguring the archive* (2002) en *Archives: Recordkeeping in Society* (2005), de vooral Noord-Amerikaanse bundel *Archives, Documentation, and Institutions of Social Memory* (2006) en *Uit de oude doos: culturele archiefwerking in Vlaanderen* (2006).

2. Archivistiek: grondslagen

In deze rubriek (met 35 titels) horen natuurlijk de *Handleiding* van Muller, Feith en Fruin en Jenkinsons' *Manual of archive administration*, naast boeken als Charles Dollar, *Archival theory and information technologies* (1992), Trevor Livelton, *Archival theory, records, and the public* (1996), Luciana Duranti, *Diplomatics: new uses for an old science* (1998) en de oraties van Van der Gouw, Ketelaar en Jeurgens. Voorts artikelen over de aard en de plaats van de archiefwetenschap, zoals Bruno Delmas, *Archival science facing the information society* en Herman Rumschöttel, *The development of archival science as a scholarly discipline* (beide verschenen in 2001 in *Archival science*).

Een echte klassieker is het artikel van de Canadees Jay Atherton, *From life cycle to continuum: some thoughts in the records management – archives relationship* (1985) waarin voor het eerst het concept van het records continuüm werd voorgesteld – later uitgewerkt door de Australiërs Frank Upward en Sue McKemish, wier artikelen uit 1996, 1997 en 2002 ook in onze lijst zijn opgenomen. Vijf artikelen komen naar onze mening voor een herdruk in aanmerking (zie kader).

In deze rubriek staan ook enkele titels over fundamentele archieftheorie: behalve het genoemde boek van Livelton de artikelen in *Archivaria* (1999) door Tom Nesmith *Still fuzzy, but more accurate: some thoughts on the 'ghosts' of archival theory* en Paul Mortessen, *The place of theory in archival*

practice. Hierbij sluiten aan de filosofisch getinte (maar leesbare!) stukken van Brian Brothman, *Declining Derrida: integrity, tensegrity, and the preservation of archives from deconstruction* (1999) en Eric Ketelaar, *Writing on archiving machines* (2006).

Hoewel de oorkondeleer (diplomatiek) buiten onze bibliotheek is gehouden, hebben we toch het boek van Duranti en twee artikelen die de relatie tussen archiefwetenschap en oorkondeleer betreffen, opgenomen: Fran Blouin, *A framework for a consideration of diplomatics in the electronic environment* (ook in het Frans verschenen) (1996) en Carolyn Williams, *Diplomatic attitudes: from Mabillon to metadata* (2005).

3. Archiefgeschiedenis en -organisatie

Het oudste artikel in onze bibliotheek dateert uit 1897: Bondam, *De openstelling onzer archieven*. De oudste archiefgeschiedenis wordt behandeld in Posner, *Archives in the Ancient World* (onlangs door de Society of American Archivists als 'archival classic' herdrukt) en de recente bundel onder redactie van Maria Brosius *Ancient archives and archival traditions: concepts of record-keeping in the Ancient World*.

Andere publicaties over de geschiedenis van het archiefwezen variëren van Duparc, *Een eeuw strijd voor Nederlands cultureel erfgoed* (1975) tot het opstel van Aerts en De Mecheleer over archivistiek en historiografie in de eeuw van Gachard. Ook de Nederlandse *Discussienota archiefbeleid* (1982) en het aan de archivariissen gewijde deel van Beyen, *Oorlog en verleden: nationale geschiedschrijving in België en Nederland, 1918-1947* (2002) behoren tot de archiefgeschiedenis.

De geschiedenis van de 'verschriftelijking' is ook archiefgeschiedenis: daarom kozen we ook Clanchy's beroemde *From memory to written record: England 1066-1307*. De door de VAN uitgegeven bundels *Voor burger en bestuur* en *Respect voor de oude orde* horen ook in de boekenkast van de archivaris. Maar niet alleen Nederlandse en Belgische archiefgeschiedenis: we noemen ook Verhoeven, *Geschiedenis van het Indische archiefwezen van 1816-1854* (1939) en overwegen een herdruk van het artikel van Panitch over de Franse revolutie.

4. Archief en maatschappij

In deze rubriek zult u weinig publicaties door archivariissen aantreffen, wel klassieke teksten van filosofen (Derrida), historici (Burke, Nora), juristen (Sachs) en communicatiewetenschappers (Bowker en Star). Een aantal teksten ligt op het terrein van het culturele geheugen, waaronder de uitstekende overzichten door Barbara Craig (zie kader) en

Barbara Misztal, alsook Laura Millar, *Touchstones: considering the relationship between memory and archives* (oorspronkelijk in 2004 op het ICA-congres in Wenen gepresenteerd onder de titel *Evidence, memory and knowledge: the process of archival reasoning and the extension of social thought*).

Twee Zuid-Afrikaanse publicaties (Harris, *Archives and justice* en Kriger, *Redressing Apartheid*) scherpens ons de maatschappelijke verantwoordelijkheid van de archivaris in. Daarover handelt ook Gustaaf Janssens, *Kan archief de wereld redden? Archieven: het hart van de democratische samenleving* (2006).

5. Archiefrecht

Openbaarheid van archieven is de kern van het archiefrecht en van het handelen van de archivaris. De geschiedenis ervan komt aan bod in de oratie van Meilink-Roelofs (1970) en in een klassiek opstel van Van Meerendonk en Ribberink (1972). De 'moderne' openbaarheid wordt door Preneel (2005), Daalder (2005) en anderen (Coenen, Ketelaar, Ongevalle, Opsommer, Schram...) behandeld.

6. Beroepsprofiel en beroepsethiek

Een klassieker is Heather MacNeil's boek *Without consent: the ethics of disclosing personal information in Public Archives* (1992). Eric Ketelaar behandelde in drie van zijn jaarredes als voorzitter van de VAN (1984, 1985, 1986) ethische dilemma's. Yvonne Bos-Rops deed dat in haar rubriek in het *Archievenblad*, waarvan het voornaamste is opgenomen in haar bijdrage over de beroepscode aan *Archiefbeheer in de praktijk*. In deze rubriek staan verder publicaties van Baillargeon, Barry, Benedict, Michael Cook, Couture en Martineau.

7. Acquisitie, waardering en selectie

Deze rubriek begint met Carel Bloemens klassieke artikel (1947) *Het historisch motief als criterium voor de vernietiging van archivalia* en eindigt (voorlopig!) met het rapport van de Nederlandse commissie Jeurgens Gewaardeerd Verleden (2007). Daartussenin vele Nederlandstalige, Duitse en Engelse artikelen, maar ook bundels, zoals het *Discussiedossier archiefvernietiging* (1993), het huldeboek voor Griet Maréchal *Archiefselectie in Vlaanderen: de proef op de som?* (2003) en het S@P-jaarboek *Selectie* (2005). Drie artikelen zijn genomineerd voor een herdruk (zie kader).

8. Toegankelijk maken

Ook in het digitale tijdvak blijven enkele teksten over het klassieke toegankelijk maken tot de canon behoren: behalve de *Handleiding* (1898 en de heruitgave in 1998) Van der Gouw, *Inleiding tot de archivaliek* (1955), Formsma, *Het inventariseren van archieven* (1973) en Mentink, *Inventariseren een moeilijk vak?* (1973). De door hen gevestigde tradities werden door Herman Coppens gecodificeerd in 1997. In de bibliotheek van de archivaris horen ook onder meer de ICA-standaarden, het S@P-jaarboek *Toegang* (2001) en de drie te herdrukken artikelen van MacNeil, Yakel, Heyrman en Nelissen.

9. Archiefterminologie

Heeft u de vier lexica van Nederlandse en Vlaamse archiefterminologie uit 1962, 1983, 2003 en 2004 in de boekenkast?

10. Audiovisueel archief

Wij stellen voor deze rubriek de Vlaamse bundel *Bewegend geheugen* (2004) en het S@P-jaarboek *Audiovisueel* (2006) voor.

Herdrukken van klassieke teksten Concept

1. Algemeen

- Hugh Taylor, *'My Very Act and Deed': some reflections on the role of textual records in the conduct of affairs* (1988)

2. Archivistiek: grondbeginselen

- James O'Toole, *On the idea of uniqueness* (1994)
- Elio Lodolini, *Respect des fonds et principe de provenance: histoire, théories, pratiques* (1995)
- Theo Thomassen, *Archivists between knowledge and power: on the independence and autonomy of archival science and the archival profession* (1999)
- Terry Cook, *Archival science and postmodernism: new formulations for old concepts* (2001)
- Ann Gilliland & Sue McKemish, *Building an infrastructure for archival research* (2004)

3. Archiefgeschiedenis en -organisatie

- Judith Panitch, *Liberty, Equality, Posterity?: some archival lessons from the case of the French Revolution* (1996)

4. Archief en maatschappij

- Ann Stoler, *Colonial Archives and the Arts of Governance* (2002).
- Jacques Derrida, *Archive Fever: a seminar...* 2002.
- Joan Schwartz & Terry Cook, *Archives, Records, and Power: The Making of Modern Memory* (2002)
- Barbara Craig, *Selected themes in the literature on memory and their pertinence to archives* (2002)

7. Acquisitie, waardering en selectie

- Gerald Ham, *The archival edge* (1975)
- Helen Samuels, *Who controls the past* (1986)
- Sue McKemish, *Evidence of me ...* (1996)

8. Toegankelijk maken

- Heather MacNeil, *The context is all: describing a fonds and its parts in accordance with the rules for archival description* (1992)
- Elizabeth Yakel, *Archival representation* (2003)
- Peter Heyrman & Marc Nelissen, *De lettersoep voorbij: naar een internationaal genormeerde en contextuele archiefbeschrijving* (2007)

12. Records management

- Ciaran Trace, *What is recorded is never simply 'what happened': record keeping in modern organizational culture* (2002)

11. Recordsmanagement

Het handboek van Shepherd en Yeo (2003) komt voor, naast verscheidene recente, maar toch al klassieke teksten over digitalisering (Barata, Boudrez) en e-government (Velle) en echte klassiekers van Bearman, Bikson en Frinking, Hedstrom en anderen. De handelingen van het *DLM-Forum* 2002 en de in hetzelfde jaar verschenen studie van Duranti, Eastwood en MacNeil, *Preservation of the integrity of electronic records* behoren gelezen en herlezen te worden.

Ook teksten over de vorming van archieven in hun sociale context komen in deze rubriek: de te herdrukken tekst van Ciaran Trace is daar een voorbeeld van, naast bijvoorbeeld het boek van David Levy, *Scrolling forward: making sense of documents in the Digital Age* (2001).

12. Gebruik

Twee studies, geschreven in opdracht van de Unesco, openen deze rubriek: Michel Duchemin, *Obstacles to the access, use and transfer of information from archives* (1983) en Hugh Taylor, *Archival services and the concept of the user* (1984). De S@P-jaarboeken *Toegang* (2001) en *Archiefgebruikers* (2004) horen in de bibliotheek van de archivaris, naast een klassieke tekst als David Bearman, *User presentation language in archives* (1989-1990) en recentere artikelen als Griet Maréchal, *Vrienden en archiefdiensten* (2004) en Gustaaf Janssens, *Dienstverlening in het archief* (2007).

En verder?

Schroomt u niet om boeken en artikelen die u als klassieke teksten in de bibliotheek van iedere archivaris wenst, aan ons door te geven: d.m.m.scholler@vhic.nl. We zijn ook benieuwd wat u ervan vindt als we proberen, na verschijning van het jaarboek, de bibliotheek van klassieke teksten voort te zetten en up-to-date te houden op het internet. Een canon moet immers mee veranderen met de verandering van de professie en de samenleving waarin zij opereert!

SAMENVATTING

In de serie S@P-jaarboeken zal een deel verschijnen gewijd aan klassieke teksten die iedere Vlaamse en Nederlandse archivaris in de 21ste eeuw op enig moment zich eigen zou moeten maken. Die modelbibliotheek omvat ongeveer 250 titels van boeken en artikelen, verdeeld over 12 rubrieken. Uit die lijst worden een kleine twintig artikelen in het S@P-jaarboek herdrukt. Dit artikel geeft een indruk van de voorgestelde "canon" en vermeldt welke titels voor herdruk zijn geselecteerd.

ABSTRACT

In the near future, the S@P yearbooks series will comprise a volume dedicated to classical texts which every 21st-century archivist in Flanders and the Netherlands should ever read or have read. This model library consists of about 250 titles of books and articles, subdivided into 12 sections. Twenty items from this list will be reprinted in the S@P yearbook. The present article gives an impression of the 'canon' and enumerates titles selected for a reprint.